

Puheen vaikutelma roolirunossa

Katja Seutu: *Olla elävän sanat. Roolirunon laji Maila Pylkkösen teoksessa* Arvo. Vanhaäiti puhuu runonsa. Helsinki: SKS, 2009. 248 s.

Maila Pylkkönen (1931–1986) kehitti merkittävällä tavalla suomalaista runoutta modernismista kohti vapaasti assosioivaa, puheenomaista ilmaisua. Hänen tuotantonsa on osa puhekielen ja kommunikaatioteemojen esiinmurtautumista suomalaisessa kirjallisuudessa 1950- ja 60-lukujen taitteessa. Pylkkösen tuotannolle luonteenomaisia ovat roolirunot, joissa annetaan puheenvuoro eri-ikäisille naisille. Hän osallistui tällä tavoin neuvotteluun naisen roolista ja yhteiskunnallisesta asemasta. Tuotantonsa aktiivisimmassa vaiheessa Pylkkönen oli tunnustettu lyyrikko, joka mainittiin usein Pentti Saarikosken rinnalla puherunon kehittäjänä. Tuotantonsa loppupuolella hän siirtyi ilmaisussaan kohti proosarunoa. Sitten Pylkkönen on painunut unohtuksiin, eikä akateemista tutkimusta hänen runoilijanlaadustaan ole muutamia artikkeleita lukuun ottamatta ilmestynyt. Nykyisin hänen tuotantonsa on erityisen ajankohtainen, sillä yksi runoilijaa toistuvasti kiinnostaneista aiheista on vanhuus ja siihen liittyvät kysymykset elämän arvosta ja mielekkyydestä.

Katja Seudun väitöskirja *Olla elävän sanat* on tervetullut avaus Pylkkösen tutkimukseen. Tutkimus keskittyy Pylkkösen kolmanteen runoteokseen *Arvo*.

Vanhaäiti puhuu runonsa (1959). Teos on vanhaäidin, ikääntyneen, sekä fyysisesti että henkisesti hauraan naisen monologi. Siinä temaattisesti toisiinsa kytkeytyvät runot piirtävät muistikuvia pitkän elämän varrelta. Seudun kiinnostuksen kohteena ovat Pylkkösen tuotannon tunnusomaisimmat piirteet: roolirunon lajin hyödyntäminen ja puheenomaisuus. Hän määrittelee tutkimustehtäväkseen selvittää, millaiseen poeettiseen taustaan *Arvon* roolirunoilmaisu liittyy Pylkkösen tuotannossa, kuinka roolirunon lajipiirteet teoksessa toteutuvat ja millaisin keinoin puheen illuusio tuotetaan. Tavoitteena on tutkia myös *Arvon* lajitaustoja ja kirjallisuushistoriallista asemaa.

Seudun tutkimus on sekä aineistoltaan että käsittelytavaltaan tiivis. Painopiste on *Arvon* rakenteen ja muodon tarkastelussa, ei niinkään temaattisessa tai tekstienvälisessä analyysissä. Vaikka roolirunon problematiikka liittyykin viimeaikaisessa kirjallisuudentutkimuksessa suosittuun kysymykseen lajista, lajiteoreettiset lähestymistavat eivät ole hänen työssään keskeisimpiä. Seutu on kiinnostunut *Arvosta* nimenomaan puheenomaisena roolirunona. Analysoidessaan *Arvon* puheenomaisuutta hän hyödyntää puhekieltä ja kielen vuorovaikutuksellisuutta koskevia teorioita. Näiden lisäksi hän nostaa esiin viimeaikaisessa kirjallisuudentutkimuksessa vähemmälle huomiolle jääneen runorytmin ja säerakenteen analyysin. Kielitieteellisistä keskustelukumppaneista mainittakoon esimerkiksi Lea Laitinen ja Jyrki Kalliokoski, rytmikan puolelta Jörgen Larssonin semanttista

rytmiiä koskevat tutkimukset. Tutkimus etenee siten, että luvussa 2 määritellään roolirunon ja draamallisen monologin käsitteet. Luvussa 3 tarkastellaan puheenomaisuuden ja vanhuskuvausten kehittymistä Pyökkösen aiemmassa tuotannossa, erityisesti teoksessa *Jeesuksen kylä*. Johdattelevia lukuja seuraa lingvistisiä metodeja ja käsitteitä soveltava puheenomaisuuden analyysi (luvut 4–6). Luvuissa 7–8 *Arvoa* suhteutetaan roolirunon kansalliseen ja kansainväliseen traditioon sekä kirjallisuushistoriaan.

Seudun tutkimus on seikkaperäistä työtä, jossa kohde pyritään tekemään lukijalle tutuksi. Määritellessään roolirunoa ja draamallista monologia Seutu analysoi esimerkkirunoja niin kotimaisesta kuin englanninkielisestäkin kirjallisuudesta. Kurkistus *Jeesuksen kylään* laajentaa näkökulmaa Pyökkösen muuhun tuotantoon. Puheenomaisuuden analyysi on kuitenkin tutkimuksen ydin ja mielestäni sen ansiokkain osa.

Puheenomaisuuden analyysin keskeinen lähtökohta on, että teoksessa on hierarkkisesti erotettavissa runon minän, vanhaäidin, esittämän puheen taso ja sen yläpuolella oleva ”retorinen taso”. Retorisella tasolla ei ole ääntä teoksen fiktiivisessä maailmassa, vaan se vaatii rakenteellisten ja kielellisten yksityiskohtien tulkintaa. Oletus tällaisesta tasosta mahdollistaa sen selvittämisen, kuinka teoksen osat punoutuvat kokonaiseksi, arvomaailmaltaan yhtenäiseksi esitykseksi. Ajatus ”retorisesta tasosta” lähenee jossain määrin proosan tutkimuksesta tuttua sisäistelijän käsitettä.

Puheenomaisuuden analyysi etenee pienistä merkitysyksiköistä kohti laajempia. Liikkeelle lähdetään sanaston puhekielisyksistä ja periaatteista, joiden mukaan puheen merkitysyksiköt ketjuuntuvat toisiinsa ja muovaavat teokselle ominaista rytmiä ja säerakennetta. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan, kuinka assosioivasta puheesta jäsenyyt laajempia ”runonäyttämöitä”, näkymiä vanhaäidin muistin kerroksiin. Luvussa 6 siirrytään teoksen kokonaisuuden ja ideologisten merkitysten käsittelyyn. Seutu korostaa, että nämä merkitykset syntyvät vuorovaiikutuksessa lukijan kanssa. Puheenomaisuuden analyysi paljastaa, millaisin kielellisin ja rakenteellisin keinoin Pyökkönen runot kuvaavat vanhan ihmisen heikenevää muistia. Analyysi tuo myös vivahteikkaasti esiin Pyökkösen tavan kuvata vanhuksen tietoista ja pohtivaa suhdetta omaan terveyteensä, menneisyyteensä ja läheisiinsä. Tästä nousee *Arvon* eettinen pohjavire, vaade vanhan ihmisen oikeudesta määritellä itsensä ja suhteensa maailmaan. Erityisen kiinnostavia ovat tulkinnat siitä, miten deiktiset ilmaukset rakentavat runoissa vuorovaikutteista suhdetta lukijaan (116), ja miten erilaisissa pronomiivalinnoissa näkyy vanhaäidin affektiivinen suhtautuminen muistamaan (71–76).

Vaikka Seudun tutkimus onkin pääosin vakuuttavaa analyysiä, muutamia kriittisiä huomautuksia teoksen kokonaisrakenteesta voidaan kuitenkin esittää. Luvussa 2 esitetty roolirunon ja draamallisen monologin käsitteiden esittely on laaja. Sen vuoksi hieman yllättää, että

Arvon lajiominaisuuksia analysoidaan niiden käsitteiden avulla vain niukasti, ja teosanalyysi keskittyy puheenomaisuuden lingvistiseen analyysiin. Johdannossa olisikin voinut selvittää tarkemmin roolirunon lajin ja valittujen kielitieteellisten tarkastelutapojen suhdetta.

Arvon lajitaustan käsittely luvuissa 7–8 tutkimus tekee kiinnostavan avauksen Pylkkösen tuotannon kirjallisuushistorialliseen tarkasteluun. Voidaan kuitenkin kysyä, olisiko noissa luvuissa ollut eduksi panostaa enemmän *Arvon* tulkinnaan suhteessa historialliseen kontekstiin. Luvuissa selvitetään roolirunon esiintymistä sodanjälkeisessä modernistisessa runoudessa, Kiilan runoilijoiden teoksissa sekä 1960- ja 1970-lukujen suomalaisessa runoudessa. Kyse ei ole kuitenkaan *Arvon* tulkinnaista siten, että tarkasteltaisiin, mitä merkityksiä teos tuossa yhteydessä saa, tai miksi roolirunous noina aikakausina nousi merkittäväksi lajiksi. Painopiste on aiemman roolirunouden esittelyssä. Tästä syystä kontekstin käsittely jää puheenomaisuuden analyysiä kepeämmäksi.

Olla elävän sanat tekee kaksi tärkeää kirjallisuustieteellistä kontribuutiota. Ensinnäkin, tutkimus osoittaa kuinka puhutun kielen teorioiden ja käsitteiden hyödyntämisellä päästään kiinni niihin tekijöihin, jotka tekevät puheenomaisuudesta runoudesta puheenomaista. Toiseksi, tutkimus avaa kentän Maila Pylkkösen runouden tarkastelulle. Roolirunon problematiikka on yksi keskeinen näkökulma runoilijan tuotantoon, mutta siitä avautuu vielä monia selvittämistä kaipaavia

kysymyksiä. Millaisena naiseus Pylkkösen teoksissa määrittyy? Kuinka ne osallistuvat keskusteluun vanhuudesta? Kuinka niiden merkitykset avautuvat suhteessa oman aikansa yhteiskunnallisiin keskustelunaiheisiin? Toivottavasti Seudun analyttinen ja hyvin kirjoitettu tutkimus innostaa Pylkkösen tuotannon monipuoliseen jatkotarkasteluun.

Elina Arminen

Platsproblematik

Satu Koho: *Minun tuuleni, minun mereni. Koettu ja eletty paikka Joni Skiftesvikin martinniemeläisteoksissa*. Oulun yliopisto 2008. 240 s.

Under de två senaste decennierna smög sig begreppen plats (*place*) och rum (*space*) in i flera kulturella diskurser. Av dessa två står begreppet plats i fokus i Satu Kohos doktorsavhandling, där hon undersöker det hon kallar platsens tema i tre verk av Joni Skiftesvik. Platsen finns på riktigt, den heter Martinniemi och är ett litet kustsamhälle i närheten av Uleåborg. Martinniemi förenar Skiftesviks verk *Tuulenpesä* (1990), *Salli Koistisen talvisota* (1995) och *Kotikoivuinen mies* (1999). Alla tre följer ett liknande schema: huvudpersonerna är tvungna att fly hemifrån, de strävar efter ett bättre liv, men inser att de inte kan finna lyckoriket förrän de gjort upp med sitt förflutna. Martinniemi står i centrum och framträ-

der i avhandlingen även ovanligt visuellt, genom en brokig bilaga med fotografier, kartor och scheman.

Joni Skiftesviks författarskap är utpräglat platsförankrat och byggt upp kring livsöden både bundna till platser och i rörelse mellan platser. Havet är en arbetsplats och samtidigt en av de stora okända, samtidigt hotfulla och lockande koordinaterna i denna värld. För att komma åt platsproblematiken i Skiftesviks författarskap lånar Satu Koho sina centrala begrepp från den s.k. humanistiska geografin som utformades i början av 1970-talet som en motreaktion inom geografivetenskapen.

De första humanistiskt inriktade geograferna ansåg att för att förstå världen måste man också ta i betraktande upplevelser, erfarenheter, betydelser och värderingar. En by är inte bara en kvantitativt definierad punkt på kartan. De fenomenologiskt inriktade geograferna ville lyfta fram begreppet plats framom begreppet rum och således ge mer utrymme åt subjektivitet, betydelser och erfarenheter inom en traditionellt naturvetenskaplig, objektiv och kvantitativ vetenskap som geografin. Den humanistiska geografin har sina fenomenologiska rötter hos Heidegger och Husserl.

Det geografiska perspektivet företräds hos Satu Koho bl.a. av de internationella pionjärerna Edward Relph och Yi-Fu Tuan. I grunden ligger bl.a. Relphs *Place and Placelessness* (1976) och Yi-Fu Tuans *Space and Place: The Perspective of Experience* (1977). Den teoretiker som får mest utrymme i Satu Kohos avhandling är

ändå hennes ena handledare, den finske geografen Pauli Tapani Karjalainen. Karjalainen syns i avhandlingen framförallt via hänvisningar till de artiklar där han bygger upp resonemang som förenar upplevelsegrunden i humanistisk geografi och skönlitteratur.

Från den humanistiska geografin lånar Satu Koho bl.a. begreppen topofili, topofobi och spatial transcendens. Det sist nämnda syftar t.ex. på situationer då personer genom sina minnen ”förflyttar” sig till en annan plats i det förflutna eller genom sina drömmar till en plats för längtan i framtiden. Valen av begrepp visar att fokus är ställt på förhållandet mellan plats och identitet. Med på ett hörn i avhandlingen finns också Gaston Bachelards rummets poetik och Michel Foucaults begrepp heterotop. Dessutom tar Satu Koho in rumsliga aspekter av George Lakoffs och Mark Turners konceptuella metafor-teori.

Inget av de grundläggande begreppen i avhandlingen är primärt skapade inom litteraturvetenskapen. Karjalainens begrepp topobiografi, tycker jag själv att kunde ha fått en mer framträdande position i avhandlingen, inte minst för att begreppet i sig förenar geografi och litteraturvetenskap, topografi och narrativitet, plats, liv och berättande.

Utgångsläget i avhandlingen är avgränsat och fruktbart. Här finns en potential både att kartlägga en central del av Joni Skiftesviks författarskap och att bygga upp en avhandling där en specifik plats, Martinniemi, möjliggör en rad frågeställningar: Vad sker då en punkt

på kartan eller en viss punkt i ett samhälle blir en betydelsebärande plats och vad sker då platsen blir litteratur? Hur byggs en plats och dess betydelser fram genom ortens lokalhistoria och dess liv i ett författarskap? Kan litteraturvetenskapen gagnas av begrepp lånade från geografin? Möjligheten som öppnas är att belysa strändernas, bryggornas, båtarnas och vägnarnas betydelser och överlag platsers, ofta fundamentala, roller i utformningen av enskilda livsöden.

Vad Satu Koho lyckas bäst med i sin avhandling är att i detalj reda ut aspekter av rumslighet och Martinniemis betydelser och funktioner i de tre verken av Joni Skiftesvik. Hon kartlägger genom att lyfta fram detaljer och hon har sinne för platsens olika dimensioner. Vad hon också lyckas med är att introducera den humanistiska geografin i en litteraturvetenskaplig avhandling. Men inbäddat i avhandlingen finns också både mindre och större brister. Jag ska i det följande ta upp några grundläggande problem som jag uppfattar att avhandlingen lider av.

Ett av avhandlingens grundläggande dilemman skulle jag definiera som ett mimetiskt eller litteraturvetenskapligt problem. Det härrör sig ur den deklaration Satu Koho gör i inledningen till sin avhandling, nämligen att hon betraktar de personer hon stöter på i Skiftesviks verk "mimetiskt", vilket hon förklarar med att hon betraktar dem som om de vore "livslevande". Denna underliggande infallsvinkel smittar av sig på Satu Kohos syn på platser hon stöter på hos Skiftesvik: om personerna är levande måste ju också plat-

serna framstå som om de vore verkliga.

Problemet är skenbart enkelt: Platser vi möter i litteraturen och reella platser vi besöker i vårt dagliga liv kan påminna om varandra, men existerar i helt olika kontexter och har egenskaper och funktioner som avviker stort från varandra. Det svåra handlar om hur dessa egenskaper interagerar med varandra. I Christer Kihlmans Lexå som han byggde upp i *Se upp sällige!* (1960) koncentreras en problematik som egentligen gäller alla platsframställningar i litteratur: å ena sidan påminner Lexå om Borgå, å andra sidan är orten en litterär konstruktion som inte går att sammanföra med det geografiska Borgå. Det förefaller mig som om inte Satu Kohos avhandling är tillräckligt medveten om detta. Den humanistiska geografin tillför, men för att verkligen fungera i ett litterärt sammanhang, borde den problematiseras, utvecklas och anpassas till en litterär kontext.

Avhandlingen lider också av vad jag skulle kalla ett insiderproblem. Det hör ihop med den subjektiva och upplevelseförankrade infallsvinkel som den humanistiska geografin möjliggör. I och med att både Joni Skiftesvik och Satu Koho delar upplevelsen av att bo och leva i Martinniemi uppstår för henne möjligheten att skriva om Martinniemi s.a.s. inifrån. Detta "inifrån"-perspektiv ligger inbäddat i hela avhandlingen. Den humanistiska geografin ger Satu Koho en möjlighet att fånga upp subjektiva upplevelser, därav fokus på vad hon i avhandlingens titel kallar den "upplevda" och den "levda" platsen.

Men vem är det egentligen som upplever platsen? Enligt Satu Kohos egen utsaga är det framförallt Skiftesviks romanpersoner, därefter författaren Joni Skiftesvik – och slutligen Satu Koho själv, som bor i Martinniemi. Det att Satu Koho sammanflätar sina egna personliga upplevelser i Skiftesviks författarskap och Martinniemis lokalhistoria utan att riktigt synliggöra de teoretiska problem som sammanflätningen innebär, ser jag som ett störande drag i avhandlingen. Närheten dyker ställvis upp på flera plan: Martinniemi (platsen), Joni Skiftesvik (författaren) och Pauli Tapani Karjalainen (handledaren/teorin) ligger möjligtvis för nära Satu Koho (forskaren). I en populärvetenskaplig framställning skulle denna närhet kunna fungera utmärkt och verkligen tillföra, i en vetenskaplig avhandling finns ett krav på större distans. Närheten sticker i ögonen eftersom avhandlingen ställvis känns som forskarens hyllning till sin egen hemtrakt.

Plats är ett mångbottnat och inte alls så oproblematiskt begrepp som det kan verka vara inom den humanistiska geografin på 1970-talet. Bl.a. har feministen Gillian Rose kritiserat den syn på hemmet som går att skönja bakom Edvard Relphs, Yi-Fu Tuans och Gaston Bachelards platsbegrepp. Under de senaste åren har det förts en livlig internationell diskussion om vad en plats egentligen är. Min åsikt är att Satu Koho borde ha placerat in den humanistiska geografin i denna diskussion i inledningen till sin avhandling. I sin 1970-tals skepnad framstår den hu-

manistiska geografin nämligen som alltför neutral och okomplicerad. Det medför att Satu Kohos, som forskare, framstår som alltför okritisk.

Det är ur en litteraturvetenskaplig synvinkel – där fokus i grunden är lagt på litteraritet – som behandlingen av plats i avhandlingen är bristfällig. Satu Koho är nyfiken och hon tar modigt in en främmande disciplin i sin avhandling, men ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv blir projektet på hälft. Begreppet *topografi* – att skriva plats – bildat av *topos* (plats) och *graphein* (att skriva) genomsyrar problematiken. I Satu Kohos behandling framstår Martinniemi mer som *topos* än *graphein*, mer som en geografisk och lokalhistorisk plats än en skriven konstruktion. Å ena sidan är det fullständigt i sin ordning, å andra sidan är det inte.

Å ena sidan finns Martinniemi på riktigt och går att besöka, å andra sidan är det Martinniemi som står i fokus i avhandlingen Joni Skiftesviks litterära skapelse. I denna uråldriga mimetiska klyfta mellan tinget och tecknet framträder platsen närmast som en aktör. Trots avhandlingens avsevärda brister träffar Satu Koho huvudet på spiken då hon i sina analyser både visar hur invånarna i Martinniemi format sin hemort och hur Martinniemi format dem. Implicit visar avhandlingen hur berättelser kan skapa platser och hålla deras betydelser vid liv.

Jan Hellgren

Kun Suomi putos puusta

Anna Helle: *Jäljet sanoissa. Jälkistrukturalistisen kirjallisuuskäsityksen tulo 1980-luvun Suomeen*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä Studies in Humanities 123, 2009. 272 s.

Vuoden 1987 Suomessa yritettiin hallitua rakennemuutosta, ja samaan aikaan talous ylikuumeni. Myös ajan kirjallisessa elämässä pyrittiin hallintaan ja kuumentettiin. Yhtäältä aika henki konsensusta, kun *Helsingin Sanomat* Pekka Tarkan johdolla ohjasti kirjallista keskustelua ja lukemisen kansalliset maisemaihanteet valitsivat, eikä (juuri) kukaan ollut kuullut *différance*sta tai merkitykset ankkuroivan subjektin kuolemasta. Toisaalta ärtyisät nuoret kirjailijat ja kulttuurikriitikot tekivät viljejä kulttuuritekoja, joilla hyökäsivät valtaapitävää kulttuurieliittiä – 60-lukulaisia ja muita taantumuksellisia – vastaan.

Anna Helteen viime syyskuussa Jyväskylän yliopistossa tarkastettu väitöskirja *Jäljet sanoissa. Jälkistrukturalistisen kirjallisuuskäsityksen tulo 1980-luvun Suomeen* käsittelee 1980-luvun lopun räväkintä kirjallista tapausta. Helteen kohteena on Markku Eskelisen ja Jyrki Lehtolan *Jälkisanat. Sianhoito-opas* (1987) ja sen vastaanotto. *Jäljet sanoissa* ei kuitenkaan rajoitu vain *Jälkisanan* ja sen vastaanoton tutkimiseen, vaan sen lopullisena tavoitteena on tarkastella yksittäistapausten avulla, miten jälkistrukturalistinen kirjallisuuskäsitys ujutti, runnoi ja argu-

mentoi itsensä suomalaiseen kirjallisuuskäsitteeseen.

Helle on konstruktivistinen, jonka näkökulmasta ”kirjallisuuskäsitteeseen mahdollistaa sen, että voi olla olemassa kirjailijoita, kaunokirjallisuuden lukijoita, kriitikkoja, kirjallisuudentutkijoita [–]” (28). Ja tietysti kirjallisuuskäsitteitä, joiden tutkimuksen suomalaisen perinteeseen Helteen tutkimus on tervetullut lisä. Siinä selvennetäänkin ytimekkäästi erityisesti sitä, miten käsitteitä on aiemmin tarkasteltu diskurssin käsitteen näkökulmasta. Helteelle kirjallisuuskäsitteet eivät ole *diskursseja*, kuten aiemmin on joskus väitetty, vaan kirjallisuuskäsitteiden sisäisiä *diskursiivisia muodostelmia*. Näitä muodostelmia tutkitaan diskurssianalyttisesti, ja *Jäljet sanoissa* on diskurssianalyttinen tutkimus sanan jälkistrukturalistisimmassa merkityksessä.

Helle perustaa tutkimuksensa Foucault’n tiedon arkeologialle ja Deleuzen sommitelman käsitteelle, ja hänelle kirjallisuuskäsitteet ovat ”toistensa kanssa risteävi[ä], toisiinsa vaikuttavi[a] ja toistensa kanssa mahdollisesti konfliktiin joutuvi[a] ajattelun ja käytäntöjen virtoja” (17). Näiden virtaamista toistensa lomaan ja toisiaan vastaan, ”kirjallisuuskäsitteiden kamppailussa” (32), Helteen väitöskirjassa sitten seurailaan. Mukana ovat niin mimeettinen ja realistinen käsitys kirjallisuudesta kuin postmodernistinen avantgarde ja terroristinen kirjallisuuskäsitys. Tekijät jäävät tässä tutkimuksessa ”nimiksi” ja subjektipositioiden täyttäjiksi: Helteen kohteena ovat tekstit ja diskursiiviset

muodostelmat. Tätä kautta lienee ymmärrettävissä se erikoinen ratkaisu, ettei *Jälkisanoja* näy Helteen väitöskirjan kannessa muuten kuin sanaleikkinä. Pienessä kirjallisessa kulttuurissa jotkin ”nimet” tietysti toistuvat ja saavat enemmän näkyvyyttä ja painoarvoa kuin muut. Tähän perustuu se ironinen tosiseikka, että yhtä esseekoelmaa ja sen vastaanottoa käsittelemällä Helle voi tosiaan sanoa miltei kaiken olennaisen 1980-luvun suomalaisesta kirjallisesta jälkistrukturalismikeskustelusta.

Millaista on jälkistrukturalistinen kirjallisuuskäsitysten tutkimus käytännössä? *Jäljet sanoissa* omistaa yhden tutkimuspraksista kuvaavan alaluvun sille, miten diskursiivisia muodostelmia tutkitaan tekstintutkimuksen keinoin. ”Miten kirjallisuuskäsityksiä luetaan teksteistä?” on erinomainen otsikko, mutta selostus jää harmillisen suppeaksi ja osin epätasemmälliseksi. Siinä hämmentää joidenkin tekstien määrittelemisen ”ensisijaiseksi aineisto[ksi]” ja toisten jo ennakolta ”taustamateriaali[ksi]”, sillä kirjallisuuskurssin osallisina ne kaikki toki osallistuvat kirjallisuuskäsitysten kamppailuun, vaikkeivät *Jälkisanojen* jälkistrukturalismia tai räävittömyyksiä koskeviin kiistoihin suoraan liittyisikään. Samoin oudoksuttaa jyrkkä rajanveto aineiston analysoimisen ja tulkinnan välille. Kirjallisuuskäsitykset toki esitellään nimeltä mainiten vasta tulkinnallisessa luvussa 8, mutta siellä ne tuntuvat jo kertaalleen opituilta. Helteen tutkimusproosaa on nimittäin mukava lukea juuri siksi, että siinä koko ajan analysoidaan ja tulkitaan niin keskeisiä

kuin marginaalisia tekstejä, käydään niiden kanssa vuoropuhelua ja näin vähittäin kudotaan toisiaan risteävien kirjallisuuskäsitysten verkostoa. Tämä lukemisen ja kirjoittamisen tapa olisi ollut metodisen reflektion oikea kohde!

Jäljet sanoissa on kutkuttavan kiinnostava tutkimus siksi, että siinä suhtaudutaan melko vakavasti 1980-luvulla jälkistrukturalismista käytyyn suomalaiseen keskusteluun ja aivan vakavasti *Sianhoitoppaaseen* ja siitä käytyyn keskusteluun. Helle käy perehtyneesti ja valaisevasti läpi jälkistrukturalisten ajatusten maahanmuuttoa ja rakentaa samalla uskottavan kontekstin kirjallisuuskäsitysten tarkastelulle. Kuitenkin ”melko vakavasti” siksi, että Helle suhtautuu varhaiseen suomalaiseen jälkistrukturalismikirjoitteluun myös hellän ironisesti. Kun *Helsingin Sanomien* kirjoittaja vuonna 1986 luettelee tärkeimpiä Jacques Derridan teoksia, Helle pohtii, onko kysymyksessä kenties erityistuntijan suosikkilista vai lista Suomessa luettavissa olevista teoksista: ”Tai sitten kyseessä on vain pelkkä lista joistain Derridan teoksista.” (67.)

Jälkisanoja Helle sen sijaan lähestyy yksinomaan ymmärtämään pyrkivällä arvostuksella. Vaikka tuokin asiaankuuluvasti esiin esseekokoelman nokkelien törkeyksien hauskuuden, Helle onnistuu analysoimaan ja tulkitsemaan teosta hyvin juuri sen kirjallisuuskäsitystä koskevan vakavan, tai ”vakavan”, sisällön kannalta. Helle on jälkistrukturalistisen orientaationsa ansiosta erinomainen Eskelisen ja Lehtolan tulkitsija: hän ymmärtää puo-

lesta sanasta, mihin jälkistrukturalismin klassikkoajatukseen esseissä milloinkin viitataan, vaikka ei tietysti haluakaan esittää *Jälkisanojen* tulkintaansa lopullisena totuutena, koska *Jälkisanat* on jälkistrukturalistinen teksti ja Helle jälkistrukturalistinen lukija.

Esseekokoelman kohtaamaa kritiikkiä käsiteltäessä Helteen asiantuntemus johtaa kuitenkin hieman häiritsevään tilanteeseen, kun Helle tuntuu ajoin perkailevan *Jälkisanoja* tai jälkistrukturalismia kriittisesti arvioivien kirjoittajien näkemyksiä. Helteen tutkimuskysymyksen kannalta olisi toki relevantimpaa keskittyä yksinomaan siihen, millaisia kirjallisuuskäsityksiä Eskelisen ja Lehtolan kriitikot tietien tai tietämättään kantoivat mukanaan kuin se, kuinka jälkistrukturalistisesti sivistynyttä, täsmällistä tai osuvaa heidän argumentaationsa on. Kuten sanottua, Helteen tutkimuksen lopullinen tavoite ei ole käsitellä yksinomaan *Jälkisanoja* ja sen osin rimojen alaista vastaanottoa.

Kokonaisuutena *Jäljet sanoissa* on huolellisesti laadittu, johdonmukainen ja hyvin dokumentoitu jälkistrukturalistinen luenta jälkistrukturalistisesta kirjallisuuskäsityksestä suomalaisessa kirjallisessa elämässä. Se vie lukijansa nautittavalle diskurssimatkalle tilanteeseen, jossa röyhkeät kentälle pyrkijät aiheuttivat kumouksellisin ajatuksin ainakin pientä establishmentin natinaa. Samalla Helle on onnistunut kirjoittamaan *Jälkisanoja* koskevan tutkimuksen, joka saattaa herättää lukijoissaan halun tarttua teokseen itseensä ja miksei

muihinkin aikakauden kulttuurikriittisiin manifesteihin tai pamfletteihin. Olisiko niistä nyt vuorolla kuvainraastamisen kohteiksi?

Samuli Hägg

Vahvoja signaaleja Mukka- renessanssista!

Elina Arminen: *Keskeltä melua ja ääntä. Timo K. Mukan myöhäistuotanto, kirjallisuuskäsitys ja niiden suhde 1960-luvun yhteiskunnallis-kulttuuriseen keskusteluun*. Helsinki: SKS, 2009. 447 s.

Timo K. Mukasta (1944–1973) on julkaistu lukuisia opinnäytteitä ja artikkeleita sekä tunnetuimpana kokonaisuutena Erno Paasilinnan Mukka-elämäkertana (1974), mutta kirjallisuushistorioissa hänet on sivuutettu maininnoin, ja ensimmäisiä hänen tuotantoaan käsitteleviä väitöskirjoja on saatu odottaa vuosikymmeniä. Nyt tämä lappilaisen kirjailijan ja intellektuellin paitsio on vihdoin päättymässä.

Elina Arminen väitöskirjatutkimus *Keskeltä melua ja ääntä. Timo K. Mukan myöhäistuotanto, kirjallisuuskäsitys ja niiden suhde 1960-luvun yhteiskunnallis-kulttuuriseen keskusteluun* tarkastettiin marraskuussa 2009. Vuotta aiemmin väitteli Leena Mäkelä-Marttinen, jonka *Olen maa johon tahdot. Timo K. Mukan maailmankuvan poetiikkaa* (2008) sovelsi bahtinilaista käsitteistöä Mukan teosten

genrevaihtelun tarkasteluun. Molemmat tutkimukset ovat yli nelisataasivuisia tiilikiviä. Kun Arminen vielä vihjaa, että muitakin Mukka-tutkimuksia on tekeillä, ja kun pian ilmestyvässä *Pohjois-Suomen kirjallisuushistoriassakin* (2010) Mukka saa tilaa kahden artikkelin verran, voidaan jo puhua varsinaisesta Mukka-renessanssista!

Kuten Liisi Huhtala toteaa *Sanomalehti Kalevassa* (1.12.2009), ”Mukkaa tutkivat nyt nuoret, jotka eivät olleet kohteensa kuollessa vielä syntyneetkään”. Ehkä samasta syystä vasta aivan hiljan monia sitkeitä populaareja myyttejä Mukasta on ryhdytty todenteolla kyseenalaistamaan ja samalla on vapautunut tilaa uusille tulkinnoille. Tuoreessa väitöskirjassaan Arminen tuo Mukan kirjailijuudesta esiin vähemmän tunnetun puolen, Mukan aktiivisena keskustelijana, joka teoksissaan ja poleemisissa lehtikirjoituksissaan kommentoi ajankohtaisia kysymyksiä, kuten pasifismia, maailmanpoliittisia kriisejä, populaari- ja kulutuskulttuuria sekä kulttuuripolitiikkaa. Nyt on viimeistään todistettu, ettei Mukan proosa ollut aikalaiskirjallisuudesta poikkeava ja erillinen ilmiö; se syntyi tiiviissä vuorovaikutuksessa aikansa yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen keskusteluun ja asemoituu osaksi suomalaisen modernismin kärkeä sisältäen myös postmodernistiseen viittaavia piirteitä.

Armisen mukaan vastaanotto on ollut taipuvainen kytkemään Mukan toistuvasti ahtaasti paikallisiin tai myyttisiin yhteyksiin. Hän haluaa päinvastoin osoittaa Mukan myöhäistuotannon mer-

kittäväksi puheenvuoroksi siinä aikalaiskeskustelussa, jota käytiin 1960-luvulla kirjallisuuden mahdollisuuksista vastata nopeasti modernisoituvan yhteiskunnan haasteisiin, jolloin ”myös maaseudun murroksen kuvaaminen niveltyy osaksi laajempaa eksistentiaalista modernin kokemusta käsittelevää tematiikkaa” (276).

”Keskellä melua ja ääntä”

Arminen on otsikoinut väitöskirjansa *Keskeltä melua ja ääntä* komeasti viittamalla Mukka-sitaattiin ”keskellä melua ja ääntä”, joka löytyy tämän viimeiseksi jääneestä romaanista *Kyyhky ja Unikko*. Ilmaus kasvaa tutkimuksessa monita-soiseksi metaforaksi, joka viittaa niin 1960-luvun globalisoituvan mediayhteiskunnan informaatiokaakseen, kirjallisten virtausten ja kirjallisuuskeskustelun moninaistumiseen kuin kriisiytyvään (kirjailija)subjektiin näiden lukuisten äänten risteyksessä. Kuten Arminen osoittaa, keskellä mediayhteiskunnan ”melua ja ääntä” kirjoitti myös periferiassa asuva Mukka, ja tutkimuksen tavoitteena on selvittää hänen kirjallisuuskäsityksensä muovautumista dialogissa 1960-luvun aatteellisten ja kulttuuristen virtausten kanssa.

Armisen ensisijaisena aineistona on Mukan ”myöhäistuotanto”, johon hän lukee romaanit *Täältä jostakin* (1965), *Laulu Sipirjan lapsista* (1966), *Ja kesän heinä kuolee* (1968) sekä *Kyyhky ja unikko* (1970). Rajauksen kriteerinä on Mukan tuotannossa havaittava käänne ajankoh- taiseen ja omaelämäkerralliseen, itsensä

tiedostavaan fiktion, kollaasin estetiikkaan ja avangardistiseen kokeilevuuteen. *Täältä jostakin* -romaanista lähtien Mukka ryhtyi näillä keinoin työstämään esittämisen, kirjailijuuden ja subjektin ongelmia. Mukan novellistiikan ja runojen jättämistä pois Arminen perustelee sillä, että ne vain toistavat samoja aihepiirejä ja kysymyksiä kuin romaanit – mikä kuitenkin antaa aiheen kysyä, eikö juuri tuo toisto olisi saattanut kertoa jotain olennaista ja olla siksi tutkimisen väärti. Romaanien rinnalla Arminen tarkastelee Mukan kantaa ottavia lehtikirjoituksia, jolloin ilmenee mielenkiintoinen suhde fiktiivisen tuotannon ja muun kirjoittelun välillä: artikkeleissaan Mukka esitti jyrkkiä ja poleemisia ”manifestaatioita” kirjallisuuden tehtävistä, mutta fiktion siirtyessään hänen näkemyksensä ristiriitaistuivat ja suhteellistuivat.

Aineistoon sisältyy lisäksi Mukan teosten arvosteluja, laaja otos muuta ajan kaunokirjallisuutta sekä aikalaiskeskusteluita. Viimeksi mainitut ovat vuosikymmenen keskeisistä aikakauslehdistä ja kulttuurivaikuttajien kirjoituksista poimittuja ”1960-luvun avaintekstejä”, joiden välityksellä Arminen hahmottaa yleiskuvaa 1960-luvun tärkeistä aiheista ja fokusoi niihin teemoihin, jotka ovat merkityksellisiä asetettujen tutkimusongelmien kannalta. (Kenties juuri tietoinen deartikulatio, Mukan irrottaminen pohjoisuudesta, on syynä siihen, ettei Aku-Kimmo Ripatin ja Paavo Kähkölän *Siirtomaasuomea* [1970], yhtä harvoista Pohjois-Suomen näkökulmasta kirjoitetuista pamfleteista,

ole sisällytetty ”avainteksteihin”?) Näillä eväin Arminen avaa erittäin valaisevasti esimerkiksi kirjallisuuskäsitysten moninaistumista, sitä kulttuurista debattia, jossa kamppailivat realistien, modernistien, avantgardistien, uusvasemmistolaisen sekä monien muiden äänet, jopa kansallisromantiikan kaiut vuosikymmenien takaa. ”Keskellä melua ja ääntä” sopiikin kuvaamaan myös Arminen omaa kontekstuaalista kiinnostusta, joka on merkinnyt ”sukeltamista keskelle kulttuuristen äänten kakofoniaa” (394).

Moniäänisen kontekstin rannattomuus on tutkimuksen metodinen haaste, mutta Arminen onnistuu jäsentämään ajan kulttuurista dialogia täsmällisesti muotoiltujen tutkimuskysymysten sekä osuvien käsitteiden avulla. Hän kehittää Mukan ja muiden kokeilevien prosaistien tuotannon kuvaamiseksi kokonaisen hierarkkisen käsitejärjestelmän yhdistelmällä rohkeasti eri teoreettisista traditioista peräisin olevia käsitteitä (*kirjallisuuskäsitys, kulttuurinen dialogi, identiteetti, representaatiokriisi, orgaaninen ja epäorgaaninen kirjallisuus sekä psykologinen ja esteettinen refleksiivisyys*).

Dialogiaan aineiston kanssa Arminen luonnehtii ”rekonstruoivan lukutavan” metodiksi, joka on peräisin hermeneuttisesta traditiosta: ”Rekonstruoiva lukutapani noudattaa hermeneuttisen kehän ideaa niin, että tutkimus liikkuu teoksen ja kontekstin välillä tavoitteena niiden välisen dialogisen suhteen ymmärtäminen.” (81) Arminen on myös kirjoittanut tämän syvenevän ymmärryksen prosessin näky-

viin, jolloin voi seurata, miten tutkimuksen esioletukset ja kysymykset tarkentuvat hermeneuttisen kehän kierteissä ja käsitteet saavat historiallista sisältöä. Prosessin mittaan herää myös uusia kysymyksiä, joiden selvittämiseksi otetaan käyttöön uusia käsitteitä. Kuvaavaa esimerkiksi on, että alussa kertaalleen esitetyt tutkimusongelmat tarkennetaan sivulla 80 alaluvussa ”Tarkennettu tutkimustehtävä, lukutapa ja tutkimuksen kulku”. Tämä käytäntö tuo väitöskirjaan väistämättä paikoin toisteisuutta ja sen myötä myös mittaa. Yhtä kaikki Arminen on onnistunut kehittämään tutkimuksensa tarpeisiin varsin toimivan metodin, jonka avulla Mukan myöhäistuotannon tietyt kosketuspinnat ajan kulttuuriseen keskusteluun tematisoituvat ja rajaavat tutkimukselle mielekkään kontekstin, jonka eläväksi osaksi valitut romaanit osoittautuvat.

Tältä osin Arminen osallistuu tutkimuksellaan myös keskusteluun, jota on käyty poeettisen, yksittäisiin teksteihin keskittyvän, ja toisaalta kontekstuaalisen tutkimustavan välillä. Kuten Arminen toteaa, ”[a]jankohdan haasteet koskevat myös kirjallisuuden ilmaisua ja olemassaolon tapaa, koska muutokset kirjallisuuden representaatiotavoissa kytkeytyvät muutoksiin maailmaa koskevassa ymmärryksessä” (56). Poeettinen ja kontekstuaalinen leikkaavat ”kriisiytyneen taiteilijaromaanin” uudessa alagenressä, joka reflektoi samanaikaisesti sekä kirjallisuuden omia konventioita että kontekstuaalisia muutoksia.

Representaation ongelma ja kriisiytyneet taiteilijaromaanit

”Keskellä melua ja ääntä” viittaa *Kyyhkyn ja unikon* alkutilanteeseen (ja samalla sen päätökseen), jossa ”päästään sairas” Pieti pitelee surmaamaansa rakastettua sylissä: ”Minä syleilen ruumistasi raudan ja valon keskellä, keskellä melua ja ääntä, keskellä erämaata [--].” Kun *Kyyhky ja unikko* jäi Mukan viimeiseksi romaaniksi, tätä umpikujaa voi pitää myös tuotannon yhtenä lopputulemana. Pietin puhe on hullun – tai runoilijan – semioottista diskurssia; hän on yksi kirjallisuuden sairauden henkilöitymä Mukan myöhäistuotannossa. Epätoivoinen aidon kommunikaation ja autenttisuuden etsintä on ajanut Pietin lopulta representaation ääri rajoille, hulluuteen ja erämaahan. Arminen diagnostisoi tämän kirjallisuuden taudin Pertti Karkaman termin ”representaatiokriisiksi”, jota potivat 1960-luvulla eri tavoin niin Mukan kuin monien muidenkin (mies)kirjailijoiden autofiktivistien teosten angstiset *alter egot* ja kirjailija-henkilöt.

Arminen käyttää näistä representaatiokriisiä oirehtivista aikalaisteoksista ryhmänimitystä ”kriisiytyneet taiteilijaromaanit”, joiden lajipiirteiksi hän erottaa auto- ja metafiktiivisyyden, fragmentaarisuuden ja kokeellisuuden. Kyseessä on alagenre tai pikemminkin joukko taiteilijaromaanin muunnelmia, joita yhdistää epäily, ettei kirjallisuus pysty enää vastaamaan aikansa asettamiin haasteisiin. Kirjailijayksilöt ratkaisivat kriisin eri tavoin, ja kuten Arminen osoittaa, myös Mukka

työsti myöhäistuotannossaan juuri esittämisen, kirjailijuuden ja subjektin ongelmaa. Mukan myöhäistuotanto representoi luovan yksilön umpikujaa, mutta etsii samalla siitä ulospääsyä, olkoonkin että ratkaisut – hulluus, metamorfoosifantasiat tai kuolema – ovat varsin epätoivoisia.

Kriisiytyneiksi taiteilijaromaaneiksi Arminen nimeää Mukan myöhäistuotannon ohella joukon aikalaisteoksia: Pekka Kejoson *Napoleonin epätoivo* (1964), Christer Kihlmanin *Den blå modern* (1963) ja *Madeleine* (1965), Markku Lahelan *Jumala pullossa* (1964), *Se* (1966) ja *Prosessi* (1967), Veijo Meren *Peiliin piirretty nainen* (1963), Pentti Saarikosken *Aika Prahassa* (1967) ja *Kirje vaimolleni* (1968), Hannu Salaman *Minä, Olli ja Orvokki* (1967), *Tapausten kulku* (1969) ja *Siinä näkijä missä tekijä* (1972) sekä Marko Tapion *Arktinen hysteria I–II* (1967–1968).

Silmiinpistävää luettelossa on sen täydellinen miesvaltaisuus, mikä herättää pohtimaan, eivätkö naiskirjailijat sitten kirjoittaneet 1960-luvulla kriisiytyneitä taiteilijaromaaneja ja jos eivät, mistä tämä voisi johtua?

Arminen viittaa kriisiytyneiden taiteilijaromaanien sukupuolittuneisuuteen oikeastaan vasta tutkimuksensa loppupäätelmissä: ”Selittämättä on edelleen, miten 1960-luvun naiskirjailijat määrittivät representaation ehtoja ja omaa kirjailijanasemaansa – tai onko representaation käsite relevantti käsite vaikkapa Marja-Leena Mikkolan, Eeva Kilven, Kerttu-Kaarina Suosalmen tai Anu Kaipaisen tuotannon

yhteydessä olleenkaan relevantti.” (396.) Mitä ilmeisimmin ajan naiskirjallisuudessa representaation ongelma tematisoitui eri tavalla ja siihen etsittiin toisia ratkaisuja kuin miesten kirjoittamissa taiteilijaromaaneissa, mutta tämä on tietysti aivan oman tutkimuksensa paikka.

Mukka ja muut Arminen tarkasteleemat mieskirjailijat reagoivat esittämisen ongelmiin kääntymällä sisäänpäin, itse-reflektioon. He siirsivät kirjailijan problematiikan teostensa fiktiiviseen maailmaan ja ryhtyivät venyttämään esittämisen keinoja ja rajoja sekä uudelleen arvioimaan kirjailijan roolia ja kirjallisuuden tehtävää. Arminen osoittaa, ettei tämä taiteilijaromaanin uusi alagenre silti merkinnyt pakoa narsistiseen ja hermeettiseen itseensäikäpertymiseen, vaan päinvastoin juuri tällaisena reflektoi kirjailija- ja kirjallisuuskäsitysten monitasoista murrosta, jolla oli niin epistemologiset, ontologiset kuin institutionaaliset ulottuvuutensa. Arminen niveltää kirjallisuuskäsitysten murroksen edelleen osaksi kansainvälistä keskustelua subjektin mahdollisuuksista hahmottaa kompleksista ja globalisoituvaa maailmaa tilanteessa, jossa kokemus todellisuudesta rakentuu enenevässä määrin median välittämille mielikuville.

Näin Arminen antaa representaatio-kriisille historiallisen sisällön ja kytkee sitä ilmentävien taiteilijaromaanien poetiikan ja tematiikan osaksi 1960-lukulaista modernin elämän murrosta sekä avantgardistista ja uusvasemmistolaisista radikalismien projektia. Tässä projektissa purettiin vanhaan kontekstiin kuuluvia todellisuuden

esittämisen ja käsittämisen tapoja sekä pyrittiin luomaan uusia representatiivisia strategioita, joilla kyettäisiin kielellistämään kokemus nopeasti muuttuvasta globaalista todellisuudesta, informaatio-kaaoksesta ja subjektin asemasta ”keskellä melua ja ääntä”.

Ilmari Leppihalme

Marguerite Durasin voimakkaat hullut

Sirkka Knuuttila: *Fictionalising Trauma. The Aesthetics of Marguerite Duras's India Cycle*. Helsinki, 2009. 281 s.

Marguerite Durasin bestseller *Rakastaja* (1984) teki ranskalaisesta tyyliiltään minimalistisesta mutta volyymiltään tuoteliaasta kirjailijasta suhteellisen suosittun myöskin Suomessa. Romaanin myötä käännettiin myös Durasin varhempaa, 1960-luvun tuotantoa mukaan lukien niin kutsutun Intia-syklin kaksi keskeistä teosta, *Le Ravissement de Lol V. Stein* (1964) ja *Le Vice-Consul* (1965). Durasbuumi on jatkunut ja jopa kokenut toisen tulemisen 2000-luvulla. Esimerkiksi Intia-sykliin kuuluvaa elokuvaa *India Song* (1974) on esitetty paitsi televisiossa, myös erityisen ahkerasti KAVA:n ja pienempien elokuvakerhojen näytöksissä, eikä sitä voi enää hyvällä omallatunnolla kutsua harvinaisuudeksi samassa mielessä kuin vielä kymmenen vuotta sitten. Kustantajista etenkin Like on kunnostautu-

nut julkaisemalla monipuolisesti erilaisia Duras-suomennoksia. Durasin tuotanto on silti niin laaja, että ahkerankin kääntämisen jälkeen siitä on suomeksi saatavilla vasta murto-osa – joskin keskeinen murto-osa.

Duras-innostus ei ole jäänyt pelkätään elokuvateatterin hämäriin tai käännöstoiminnan varaan, vaan se on poikinnut – ja poikinee edelleen – koko joukon tieteellisiä opinnäytteitä. Tähän mennessä valtaosa on tehty pro gradu -tutkielmien tasolla, mutta vuosituhannen vaihteessa Päivi Kosonen käsitteli Durasin omaelämäkerrallisten tekstien epäjatkuvuutta osana väitöskirjaansa *Elämät sanoissa* (2000). Suomalaisen Duras-tutkimuksen saralla tuotteliaan 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen päättääkin siten komeasti Sirkka Knuuttilan väitöskirja *Fictionalising Trauma. The Aesthetics of Marguerite Duras's India Cycle*. Tutkimus on ensimmäinen suomalainen laaja esitys kolme romaania ja kolme elokuvaa sekä yhden draamatekstin (tai ”teatteri-teksti-elokuvan”, kuten Duras itse nimittää hybridimuotoaan) käsittävistä Intia-syklistä. Itsetuho, melankolia ja mielen järkkäminen ovat Durasin teoksissa niin vahvasti läsnä, ettei niitä Julia Kristevan tunnetun ohjeistuksen mukaan saisi edes antaa ”herkkätuntoisimpien” lukijoiden käsiin. Siksi onkin luontevaa, että Knuuttila lukee Intia-sykliä nykytutkimuksessa suosittun ja ajakohtaisen traumateorian kautta.

Knuuttilan väitöskirjan nimi ei kerro koko totuutta: Intia-syklin salaperäis-

ten keskushenkilöiden, etenkin nuoren hylätyksi tulleen Lol V. Steinin, mielen kiemuroita on tutkittu jo Jacques Lacanin aikalaisylistyksestä lähtien. Knuuttila kritisoi lacanilaiseen psykoanalyttiseen traditioon lukkiutuneita jälkipolvia, jotka ovat jääneet Durasin sanamagian vangeiksi. Nämä eivät ole päässeet tulkinna eetenpäin ja näkevät usein esimerkiksi *Lol V. Steinin* kerrontarakenteen yksinkertaistavasti pelkkänä miehen ja naisen välisenä valtataisteluna. Knuuttilan tutkimuksen ehdoton ansio onkin, että hän osoittaa terävästi ja ideologiakriittisesti, miten Intia-syklin keskushenkilöiden traumat ovat kiinteästi yhteydessä jälkikolonialistisiin kysymyksiin. Traumateoriaan liittyy keskeisesti ymmärrys siitä, että traumat ovat kiinteässä yhteydessä historiallisiin ja kulttuurisiin muutoksiin joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti. Durasin taiteen arvot ja olemus eivät kuitenkaan ole palautettavissa pelkkään tekstuaaliseen terapointiin. Knuuttila tuokin jatkuvasti esiin myös sen, miten Intia-syklissä on sisäänkirjoitettuna kuristavia valtapelejä ja hierarkioita vastustava aines. Durasin hullut eivät ole voimattomia uhreja.

Durasin teoksissa yksityisistä tragedioista tulee yleisiä. Knuuttila kuvaa, miten valkoisen länsimaisen naisen – joskus myös miehen – asema ja elintila on yhtä ahtaalle kiristetty niin Ranskan pohjoisrannikon pikkukaupungissa (Lol V. Stein) kuin eurooppalaisen siirtomaaseurapiirin hermeettisissä palatseissa (Anne-Marie Stretter, varakonsu-

li Jean-Marc de H.). Toisaalta Durasin teoksissa hämärtyy, kenen mieli lopulta järkkyy raskaimmin. Knuuttilan tarkkaa analyysiä voisi jatkaa väitteellä, että *India Songin* ja *Le Vice-Consul* -romaanin spekuloiiva eliitti työstää omaa, jos ei suorastaan traumaansa, vähintään järkytystään. Se on syntynyt kahden ulkopuolisen heittäessä eliitin silmien eteen saman ”sydämen spitaalini”, joka sitä itseäänkin jäytää, mutta maskeerataan huolella piiloon. Siirtomaaisännät kylvävät kuolemaa yhtä lailla kuin puistoon umpimähkään ammuskeleva varakonsuli, mutta he eivät tee siitä samanlaista julkista speaktaakkelia.

Näiden Kalkuttan hyvin ilmastoitujen palatsien sisällä potevien hahmojen lisäksi Knuuttila nostaa esiin vaeltelevan hullun kerjäläisnaisen, mikä myös on osoitus hänen pyrkimyksensä laajentaa Duras-tutkimusta entistä jälkikolonialistisempaan suuntaan. Vaikka tätä naista käsitelläänkin määrällisesti eniten teoksessa *Le Vice-Consul*, on hullu vaeltelija motiivi tai trooppi, joka toistuu syklin myöhemmissäkin teoksissa eri tarinalinjoja yhdistäen – hulluus ikään kuin tarttuu teoksesta ja henkilöahmosta toiseen, eivätkä teosten kertojatkaan ole siltä aina turvassa: Lol V. Steinin poissaolevuutta eläytyen selvittelevä Jacques Hold on muuttunut *L'Amour*- ja *La Femme du Gange* -teoksissa itsekin nimettömäksi hulluksi muiden S. Thalan rannoilla harhailevien haamujen joukkoon.

Intia-syklissä ristiin rastiin kulkevia tarinalinjoja Knuuttila yrittääkin selvittää tarkasti jopa havainnekuvien avulla.

En ole aivan vakuuttunut siitä, onko mielestä yrittää rekonstruoida mitään teoksesta toiseen kulkevaa yhtenäistä tarinaa ja yrittää saada vuosilukuja täsmäämään, vaikka teokset siihen vihjeitä antaisivatkin. Syklin teoksia ei voi käsitellä perinteisessä mielessä toistensa jatko-osina, sillä niiden maailmat ovat nimenomaan mahdollisia, toisiinsa nähden virtuaalisia, maailmoja. Knuuttila hyödyntääkin luennassaan mahdollisten maailmojen teoriaa ja erottaa syklistä kuusi mahdollista maailmaa, joista kukin uusine muotokokeiluineen tuo oman lisänsä Intia-syklin esteettiseen kokonaisuuteen. Tässä kohtaa hämmentää, miksi Knuuttila on niputtanut muuten tarkassa jaottelussaan *India Song*- ja *Son Nom de Venice dans Calcutta désert*-elokuvat yhdeksi ja samaksi ”maailmaksi” vain elokuvien jakaman yhteisen ääninauhan perusteella.

Väitöskirjan alussa todetaan *Son Nom de Venice dans Calcutta désert*-elokuvan jäävän odottamaan tulevia, elokuvateoreettisemmin painottuneita tutkimuksia. Tuskin olisi kuitenkaan vaatinut suurtakaan erikoistumista pohtia jo nyt edes alustavasti, miten koko syklin läpäisevä rappeuttava tuho huipentuu päätöselokuvassa. Elokuva olisi tarjonnut kiehtovan toisinnon kahdesta keskeisestä motiivista, tanssiaisista ja kerjäläisnaisesta, jotka Knuuttila itse nostaa tutkimuksessaan tärkeiksi. Eivätkö Kalkuttan valkoisen degeneroituneen seurapiirin ”oopperalauseet” kaiukin vielä kolkkommin, kun niitä kuvittaa auto, raunioitunut huvila? Entä elokuvan päättävä auringonlasku, jota säestää *India Songin* ääninauhasta eriävä lisäys

kerjäläisnaisesta, joka kulkee sotareittejä ja kauppateitä nälissään, sydän kuolleen, pää tyhjänä? Eikö aurinko laskekin juuri traumatisoivan siirtomaavallan ylle? Turhalta kursailulta tämä poisjätö tuntuu erityisesti siinä valossa, että Knuuttila kyllä käsittelee viimeisessä luvussa *India Songia* taidokkaasti myös elokuvana, ei pelkkänä käsikirjoituksena.

Edellä sanotun lisäksi Sirkka Knuuttilan väitöskirjan ansioihin lukeutuu myös, että se herättää halun keskusteluun ja jatkokehittelyyn, joko myötäillen tai vastaanvääntäen. Ennen kaikkea tätä keskusteluhaltua pitää yllä työn erinomaisen luettava rakenne, jossa eri teorioita ja käsitteitä työstetään koko ajan tiiviissä yhteydessä itse teoksiin. Näin on vältetty väitöstutkimuksia monesti vaivaava raskas kahtiajako teoriaan ja analyysiin, ikään kuin syvällistä metateoreettista keskustelua ei voisi käydä käsi kädessä valitun aineiston lähiluvun kanssa.

Tytti Rantanen

Jälkijatuksia

Merja Polvinen: *Reading the Texture of Reality: Chaos Theory, Literature and the Humanist Perspective*. Helsinki: University of Helsinki, 2009. 285 s.

Voiko arvaamattomasta, perinteiset käsitykset pirstaloivasta maailmankaikkeudesta löytää sellaisia elementtejä, jotka vakuuttaisivat meidät siitä, että kaikella

on edelleen jokin merkitys? Ja voimmekö väittää, että meidän sanomisillamme olisi näinä kvanttimekanistisina aikoina yhä jotain kosmista painoarvoa? Merja Polvisen väitöskirjan *Reading the Texture of Reality: Chaos Theory, Literature and the Humanist Perspective* tavoitteena on osoittaa lukijalleen, että näihin kysymyksiin voi vastata myönteisesti – tutkailemalla kirjallisuutta kaaosteorian valossa.

Polvisen lähtökohtainen näkökulma on ”humanistinen”, ja tutkimuksensa johdannossa hän asettaa itsensä vastakkain viimeisen puolen vuosisadan valtaparadigmojen kanssa. Polvinen on huolestunut tiettyjen teemojen jäämisestä postmodernin ”antihumanistisen kritiikin” jalkoihin, ja hän painottaa käsittelevänsä kysymyksiä, jotka korostavat ”kestäviä muotoja, inhimillistä identiteettiä ja jonkinlaisen epistemologisen realismin mallin mukaista representaation ideoiden rakentelua”. Tästä syystä Polvinen on kiinnostunut kaaosteoriasta, sillä sen avulla voimme kirjallisuutta lukiessamme ”kehittää tuntemuksen todellisuuden pintarakenteesta” ja näin ”muodostaa intuitiivisen käsityksen fyysisten kohteiden ilmaisemasta dynamiikasta”. Kaaosteorian avulla voimme toisin sanoen tulla tietoisiksi luonnollisten ja kirjallisten kohteiden samankaltaisuudesta. (1–5.)

Polvisen väitöskirja jakautuu neljään osaan, joiden sisältö määräytyy tutkijan valitsemien humanististen teemojen mukaisesti. Ensimmäisessä osassa paino on metodologisella selvityksellä. Millaisia apuvälineitä käytämme silloin, kun etsimme keinoja puhua näennäisesti etäis-

ten tieteenalarajojen yli? Polvinen esittää vastaukseksi kolmen metaforatyyppin käytön: heuristisen, retorisen ja käsitteellisen. Tyypit koostuvat kaikki hieman eri tavoin, mutta niiden rakenteellisista eroista huolimatta on tärkeää, että ne tekevät poikkitieteellisen kommunikaation mahdolliseksi ja auttavat havaitsemaan arvokkaita, todellisia yhtäläisyyksiä erilaisten teoreettisten katsantokantojemme välillä.

Kirjan toisessa osassa päästään Tom Stoppardin ja John Barthin fiktiivisten esimerkkien pariin. Polvinen väittää, että jos näemme kirjallisuuden objektin analogisessa suhteessa kaaosteorian ”outoon attraktoriin” (yhtenäinen dynaaminen systeemi vailla kiintopistettä), voimme ymmärtää sen potentiaalisesti rajattoman siroavuuden tavalla, jossa teoksen oma kestävä monimuotoisuus palauttaa lukijalleen joka kerta uuden ainutlaatuisen merkityksen. Vertaamalla kirjallisuutta romantiikan autonomiseen organismiin mutta huomioiden myös uudemmat kielelliset painotukset Polvinen kuvailee nykyaikaisen lukijan kokemusta kompleksisena prosessina, joka ”uhmaa jokaisesta todellista yritystä pelkistää se muistutamaan jotain rakenteellisen analyysin metodia” (138). Tällaisen diskursiivisen reduktion asemesta on tärkeää paikallistaa haettu monimuotoinen koherenssin lähde jotenkin toisin.

Kolmannessa osassa Polvinen osoittaa, että jonkinlainen eri havaintoärsykkeet kokoava agentuuri on looginen välttämättömyys. Ilman tätä komponenttia emme voisi lainkaan tulkita fyysistä maailmankaikkeutta, eikä mitään ”meitä”

voisi sanoa olevan olemassakaan. Uuden humanistisen lähestymistavan mukaan identiteettiä tulee ajatella käsitteenä, joka ei sulje muita näkemyksiä ulkopuolelleen itsevaltiaan tavoin tai joka ainoastaan siikää kielestä sen satunnaisena sivutuotteena. Näiden väistyvien näkemysten sijaan Polvinen haluaa ymmärtää identiteetin ”sietokykyisenä luonnollisena olentona” ja ”pysyvänä aaltona tietoisuuden virrasa”. (147–148.). Esimerkkinä vastaavasta näkemyksestä hän analysoi John Barthin ”autotekstuaalisuuden” käsitettä, joka yhä uudelleen mahdollistaa elävän kirjoittaja-Barthin ilmestymisen kielellisen kirjailija-Barthin teoksissa narratiivisten ja visuaalisten elementtien toistuvissa muodoissa (171, 179).

Polvinen etenee aihepiirin nykytilan esittelystä oman versionsa perusteluun niin esitetyistä epistemologisista kohteista (objekti) kuin niiden esittäjästä (subjekti). Tämän lisäksi hän tutkii kantilaisen rutiinin mukaisesti, miten mitään yhteismerkitystä tällaisten kohteiden ja esittäjien välillä voidaan todentaa. Loppua lähestyessään Polvinen ehdottaa ratkaisuksi maailmankaikkeuden ”itse-samankaltaisuutta” (”self-similarity”): subjektiiviset yhtäläisyytemme fyysisen, objektiivisen todellisuuden kanssa tulevat näkyviksi, kun ymmärrämme niiden heijastavan toisiaan kaaosteorian lakien mukaisesti. (187–188.) Kirjallisuudessa muun muassa Jorie Grahamin nykyrunous kehollistaa tietoisuuden tällaisesta ”toiseuteen perustuvasta maailmasta, josta on silti mahdollista saada tietoa”, ja kun teemme

vastaavia havaintoja tieteen ja taiteen metaforien samankaltaisuudesta yleisemmin, ”todellisuuden, kokemuksen ja kielen interaktiivinen kokonaisuus” astuu lopulta esiin (212–213). Maailmankaikkeuden ja mieltemme välille muodostuu näin inhimillinen yhteys ja järjestys.

Polvisen väitöskirja on kokonaisuutena huolellista työtä, ja sen viiteskaala ja lähdevalikoima ovat sekä mittavat että ajankohtaiset. Tekijän argumentaatio on ammattimaista ja osoittaa hyvin, miten puutteellisesti kaaosteoriaa on entuudestaan sovellettu kirjallisuudentutkimuksessa. Teoksen sisällöllä saattaakin olla kauaskantoista relevanssia useampien tieteenalojen kannalta. Kuten Polvinen sanoo John Barthia mukaillen, tieteelliset selvitykset ovat välttämättömiä todistamaan paikkamme universumissa, mutta ne eivät koskaan tule eliminoimaan tarvettamme luoda ”ei-tieteellisiä esityksiä” (252). Selitys on hyvä – mutta entä jos lukija jääkin jälkeensä pohtimaan, miksi kaikki elämä, luovuus ja yhteisöllisyys tapahtuu aina vasta jonkin *jälkeen*, jota-kin mukaillen ja sitä heijastaen? (”after the fact”) (218, 225)? Entä jos peiliä ei olekaan?

Jarkko Toikkanen

Kertomusten tutkimuksen vino maailma

Samuli Hägg, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby (toim.): *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: SKS, 2009. 355 s.

Kirjallisuudentutkimuksen kentällä strukturalistinen narratologia saavutti pieneksi hetkeksi kiistämättömältä vaikuttavan aseman siksi, että se näytti tieteelliseltä lukuisine täsmällisen oloisine termeineen ja näytti antavan oivallisia välineitä esimerkiksi opiskelijoille kertomusten analyysiin. Mutta pian narratologia kohtasi myös vakavia takaiskuja. Jälkistrukturalistit kritisoivat mallia liiallisesta vakaudesta, ja malliin sisäänkirjoitettu universaaliajattelu sai aiheellista kritiikkiä. Perinteisemmältä puolelta huomautettiin, että varhainen narratologia unohti totaalisesti elävän subjektin. Ja kun tähän lisätään vielä se, että narratologian kova ydin kehiteltiin kansansatujen ja 1800-luvun valkoisen länsimaisen, kanonisoidun mieskirjallisuuden perusteella, ei ihme, että kritiikki kasvoi: teoria unohti kokonaan sellaiset asiat kuin sukupuoli, rotu, luokka, historialliset ja kulttuuriset muutokset. Kritiikkiä vauhditti sekin, että maailma muuttui ja kertomukset sen mukana. Teoria ei ollut osannut ennakoida sellaisia kertomuksellisia tekstilajeja kuin hypertextit tai tietokonepelit, ja näiden analyysin näkökulmasta narratologia näytti täysin toimimattomalta ja vanhakantaiselta. Sen näennäisen tieteellinen lähestymistapa oli naurettavan

pompöösiä, poliittisesti epäkorrektia ja epäadekvaattia uusien prosessia korostavien metodien rinnalla. Ei siis ihme, että viimeistään 90-luvun alussa narratologia oli ajautunut vakavaan kriisiin. Mutta kuten klisee kuuluu: kriisi on myös mahdollisuus, ja tämän mahdollisuuden narratologia onnistui käyttämään hyväkseen. Se on muuntunut aika tavalla aiemmasta ottamalla vakavasti niin kritiikin kuin nykyisten fiktiivisten tekstienkin esittämän haasteen. Kerronnallisen käänteen esiin nostamia haasteita ei ole ohitettu turhina.

Narratologian evoluution kartoittamiseen on kaivattu myös suomalaista teosta, ja tällaisen yritykseksi lienee tarkoitettu Samuli Häggin, Markku Lehtimäen ja Liisa Steinbyn toimittama artikkelianologia *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Esipuheessaan tekijät kartoittavat narratologian siirtymää klassisesta vaiheesta strukturalismin ylittäneeseen, jälkiklassiseen vaiheeseen. Tekijät korostavat johdannossa narratologian avautumista kriittiselle ja reflektiiviselle asenteelle suhteessa klassiseen narratologiaan. Monet kokoelman artikkeleista edustavat tätä suuntausta. Liisa Steinby kritisoii Genetten aikoinaan lanseeraamia ja melko lavealle levinneitä narratologisia käsitteitä. Samuli Hägg pohtii niin uuden kuin vanhankin narratologian suhdetta historiaan ja kontekstuaalisiin seikkoihin, ja Markku Lehtimäen artikkelissa tarkastellaan miten ”vanha” kertomusmalli ja malliajattelu keskustelee yksittäisen tekstin analyysin kanssa.

Toinen narratologiassa tapahtunut muutos, joka johdannossa saa huomiota, on kognitiivisen narratologian esiinmarssi. Näitä teoreettisia kehitelmiä sivutaan lähes kaikissa kokoelman artikkeleissa, muutamissa erityisen huolestuneina. Pekka Tammi tarttuu artikkelissaan yhteen kertomuksen tutkimuksen tämänhetkiseen tärkeään kysymykseen, nimittäin kertomus-käsitteen räjähdysmäiseen lavenemiseen ja ilmiön mielekkyyteen nimenomaan kirjallisuustieteen kannalta. Me kaikki tunnistamme ilmiön: kertomuksia tuntuu olevan nyt kaikkialla, ja muutkin kuin kirjallisuustieteilijät ovat uskaltaneet niitä tutkimaan. Tammen artikkelin pahiksia ovat kognitiiviset ilmiöt, jotka – hieman kärjistetyksi muotoillen – ovat alkaneet väittää kaikkia ihmisiä jonkinasteisiksi kirjailijoiksi siitä syystä, että mielemme näyttää olevan taipuvainen kerronnallistamaan kaikki elämämme tapahtumat.

Tammi korostaa *kaunokirjallisuuden* erityisyyttä verrattuna niin sanotun tavallisen ihmisen yleiseen taipumukseen kerronnallistaa elämäänsä, ja hänen näkemyksensä mukaan kirjallisuudentutkimuksen tehtävä on juuri tuon erityisyyden esiinnostaminen. Tammen artikkelista rakentuu kirjallisuuden ja kirjallisuudentutkimuksen erityisyyden puolustuspuhe ja oppialan identiteetin puolustus. Tällaisena artikkeli on erinomaisesti rakennettu: se vaikuttaa vakuuttavalta, sen argumentti etenee mielenkiintoisesti ja vastaansanomattoman oloisesti ja lopputulemakin on sellainen, jossa ei

ole sijaa epäilyksen häivällekään. Kävisi malliesimerkiksi opiskelijallekin siitä, miten artikkeli rakennetaan. Ongelmana on kuitenkin, että tämänasteiseen vakuuttavuuteen päästäkseen tietyt manööverit täytyy tehdä. Ensiksikin täytyy luoda yksi vihollinen, joka nähdään karkeasti yksinkertaistettuna. Sen jälkeen astutaan geometrisen mielikuvituksen maailmaan, jossa yksi polku johtaa toiseen vain siksi, että ympärille ei vilkuilla, toista ei kuunnella eikä ammoin asetettuja oppialarajoja pohdita missään tapauksessa. Oma kehä paras kehä. Harmillista on, että tällaisella asenteella menetetään nykyisen narratologian eräs mielenkiintoinen aspekti: kaikesta huolimatta narratologia on onnistunut luomaan jonkinlaisen yhteisen ”alustan” monitieteiselle keskustelulle kertomuksista, eikä tuo keskustelu ole turhanpäiväistä vaikka Tammi sitä pilkkaakin monitieteisyyden tyhjänä mantrana. Lisäksi voisi kysyä: mitä ajatella tieteenalasta, jonka identiteetti näyttää olevan niin heikoissa kantimissa, että se ei voi avautua muiden tieteenalojen löydöille, teorioille ja spekulatioillekin?

Tammen artikkelia vasten luettuna Maria Mäkelän pohdinnat samantyyppisistä aiheista ovat huomattavasti mielenkiintoisempia, ja vaikka eräänlaista huolipuhetta tästäkin artikkelista löytää, ovia ei sentään ole teljetty moninkertaisilla lukoiilla. Mäkelän analyysit tavallisen oloisista kertomuksista ovat mielenkiintoisia ja tuovat mallikkaasti esiin sen kaunokirjallisen tekstin ”ylijäämän”, jota arkielämän narratiiveista har-

voin löytää. Avoimimmin ja tieteellisen uteliaisuuden kirkastamalla asenteella asiaa lähestyy Hanna Meretoja, jonka artikkeli lähtee ennakkoluulottomasti ja asiaa etukäteen lukkoon lyömättä tarkastelemaan niitä erilaisia perustoja, joita inhimillisen todellisuuden kerronnallistamisen teoretisointiin liittyy (epistemologiaa vai ontologiaa?). Näiden teorioiden rinnalle hän asettaa kaunokirjallisuuden (lähinnä modernin ranskalaisen) esiintuomia käsityksiä tästä ilmiöstä. Tuloksena on nautittavaa pohdiskelua kirjallisuuden merkityksestä niin, että piiruakaan oppialan identiteetistä ei ole hukattu. Meretojan artikkeli on lisäksi kokoelmassa ainoa, jossa nostetaan esille tärkeä aspekti tästä inhimillisen todellisuuden ja kirjallisuuden analyysistä, nimittäin kysymyksenasettelun eettiset ulottuvuudet.

Liisa Steinby on kirjoittanut kokoelmaan peräti kolme artikkelia, jotka kaikki ylittävät reippaasti normaaliartikkelin mitat. Jos kokoelman sivumäärä on noin 350 sivua ja yksi kirjoittaja hotkaisee tästä kolmanneksen, voi hyvällä syyllä sanoa, että kirja kokonaisuudeltaan on enemmän kuin vino, semminkin, kun Steinby toistaa muutamaa samaa ideaansa läpi kaikkien kolmen artikkelin. Genetten käsitteiden kritiikki olisi huoletta voitu jättää kokoelmasta pois, koska samat asiat on esitetty jo vuosikymmeniä sitten, ja Steinbyn vuoronumero on siten kovin suuri. Steinbyn toinen artikkeli kertomuksen tiedollisista ulottuvuuksista toistaa skientistisen tieteenihanteen kritiikkiä, nyt kritisoitavien listalla ovat kognitiotietei-

lijät. Positiivista on se, että kolmannessa artikkelissa, jossa käsitellään romantiikan jälkeisen historianfilosofisen tradition jälkiä, Steinby nostaa esiin Mihail Bahtinin. Bahtinin kontribuutiota kertomuksen teoriaan on käsitelty luvattoman harvoin yleiskatsauksissa tai tutkimuksissa, jotka pohtivat kertomuksen tutkimuksen itsensä historiallisuutta. Steinbyn asiantunteva artikkeli tuo nähdäkseni ainakin suomalaisille lukijoille paljon uutta tietoa siitä kontekstista, jossa Bahtin teorioitaan kehittäli.

Kokoelman loppuun on kerätty ikään kuin pakolliseksi jäännöseräksi artikkeleita, jotka käsittelevät kerronnallisen käänteen vaikutuksia muilla tieteenalioilla. Päivi Kosonen käsittelee modernia omaelämäkertaa kertomuksena, Jyrki Pöysä narratiivista toimijuutta, ja Jorma Kalela historiatieteen suhdetta kerronnallisuuteen.

Monet *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen* -antologian yksittäiset artikkelit ovat hyvin kirjoitettuja. Kokonaisuus on ongelma. Vaikka kokoelman nimen partitiivimuodolla yritettäisiin päästä siitä pälkähästä, että täytyisi esitellä kertomuksen tutkimuksen koko kenttää, niin ihmetystä kyllä herättävät muutamat poisjätöt. Kirjan toimittajat sanovat esipuheessa, että ”kokoelma olisi voinut painottua toisinkin, ja vielä toisenlaisia alueita olisi voitu ottaa mukaan” (9). Mutta perustelua sille, miksi juuri nämä mukaanotot tai poisjätöt on tehty, ei kirjasta löydy. Missä on esimerkiksi feministisen tai postkolonialistisen narratologian esittely?

Aika moni kansainvälisestikin arvostettu narratologi on myöntänyt, että juuri feministinen narratologia on ollut suuresti vaikuttamassa siihen, että narratologia ylipäättään lähti avautumaan historialle ja kontekstille, niin miksi luvuissa, joissa käsitellään tätä ”avautumista”, feministit jätetään kokonaan pois? Kansainvälisestihän feministinen narratologia on tällä hetkellä ekspansiivinen tieteenala, ja sitä paitsi jo legitiimi kumppani kertomuksen tutkijoiden yhteisössä. Meillä se näyttää edelleen olevan jonkinlainen kummajainen, jota ei tarvitse noteerata. Sama koskee postkolonialistista narratologiaa, jonka piirissä on kehitelty monia uusia käsitteitä, jotka olisivat esittelyn arvoisia. Ja onhan niitä muitakin: psykoanalyysin merkitys juonirakenteiden tutkimukselle, queer-teorian avaukset kerronnallisen ambivalenssin pohtimiseen jne. Markku Lehtimäen artikkeli paikkaa hieman retorisen kertomusteorian poisjättöä mainitsemalla sen, vaikkakin ohimennen.

Artikkeliantologiaa on takakansitekstin mukaan ajateltu myös oppikirjaksi. Sellaiseksi se sopii vain tietyin varauksin. Oppikirjalta odottaisi, että se toisi avoimemmin esiin omat lähtökohtansa ja intressinsä ja että se eksplisiittisesti perustelisi nyt ongelmalliselta näyttävän vinoutumansa.

Lea Rojola